

Prøv at se her! – grammatikalisering af verbet *prøve* i dansk

Katalin Fenyvesi

Abstract

The English verb *try* and Danish *prøve* are primarily defined as ‘make an attempt’, ‘put to trial’. Danish *prøve*, however, is often used about easy activities without the need to make an attempt. This usage has not been analyzed in detail before. This paper describes the uses of *prøve* and discusses to what degree it has been grammaticalized. The corpus analysis shows that *prøve* is frequently used with an *at*-infinitive, e.g. verbs of saying and perception. The original meaning of *prøve* is often bleached. Especially the imperative, but also the infinitive assimilates phonetically with the following infinitive marker to a high degree whereby it also receives a new pragmatic function.

Nøgleord

korpuslingvisitik, leksikalsk semantik, kongruenskonstruktioner, grammatikalisering

1. Indledning

Hovedbetydningen af det danske verbum *prøve* er ifølge Den Danske Ordbog ‘efter bedste evne søge at udføre en bestemt handling eller opnå noget; gøre et forsøg’. Det engelske verbum *try* defineres i Merriam-Webster Dictionary som ‘to make an attempt, to put to trial’. De to definitioner ser forholdsvis identiske ud, hvilket giver anledning til at tro at de to verber stort set betyder det samme. Men ser man lidt nærmere på hvordan *prøve* bruges i dansk, viser det sig at det i kombination med et andet verbum ofte henviser til aktiviteter som hverken nødvendiggør at ‘bruge sin bedste evne’ eller at ‘gøre et forsøg’ fordi aktiviteten er så nem at udføre. Forskellen mellem brugen af det engelske og det danske verbum påpeges også af hjemmesiden www.thelocal.dk (u.å.), som skriver at danskernes største fejl er at de bruger *try* for ofte når de taler engelsk. Det gør danskerne fordi de

f.eks. siger *prøv at se her* eller *prøv at høre her* for at få nogens opmærksomhed. På engelsk derimod kan man ikke tale om at “prøve at høre”. Enten hører man noget, eller også gør man ikke. Anvendelsen af *prøve* uden betydningskomponenterne ‘efter bedste evne’ og ‘at gøre et forsøg’ er indtil nu hverken blevet beskrevet detaljeret i lingvistisk forskning eller i ordbøger. I denne artikel redegør jeg ved hjælp af en korpusundersøgelse for hvordan *prøve* anvendes, hvilken funktion det har i forskellige kontekster, og i hvilket omfang det kan siges at være grammatikaliseret.

2. Teori- og forskningsoversigt

2.1. Grammatisk baggrund

Det er velkendt at der blandt danske sprogbrugere er en stærk vaklen mellem *og* og *at* efter *prøve* i nogen af de konstruktioner hvor *prøve*'s betydning synes at være reduceret. Mange har svært ved at vælge mellem *Prøv at høre her* og *Prøv og hør her*. Fænomenet bunder i nogle forhold af både fonologisk og syntaktisk art.

2.1.1. Udtale

Infinitivmarkøren *at* og konjunktionen *og* i bestemte omgivelser udtales ens som [ʌ] (Diderichsen 1971). Nogle relevante assimilationsprocesser i dansk (Ács, Fenyvesi & Jørgensen, 2008; Grønnum 2003) fører til at infinitiv- og imperativformen i standarddansk nærmest udtales som homofoner da schwa i slutningen af infinitivformen ofte slettes. Og selv om imperativformen hyppigt indeholder stød, mens infinitivformen ikke har stød (Basbøll 1998), er det ikke altid nemt at afgøre hvilken form man hører. Disse homofonier og assimilationsprocesser gør at det i talt dansk sprog ofte bliver svært at skelne mellem *at* + infinitiv og *og* + imperativ, selv om imperativformen hyppigt indeholder stød mens infinitivformen ikke har stød. (Basbøll, 1998)

2.1.2. Syntaks

På grund af ovennævnte homofonier og assimilationsprocesser er det derfor ikke nemt at afgøre om det i tilfælde af *prøve* [ʌ] + V drejer sig om en konstruktion med *prøve at* + infinitiv som objekt eller en kongruenskonstruktion *prøve og* + V² som består af to verber der kongruerer med hinanden i tempus og modus (Hansen & Heltoft 2011; Nielsen 2011). I det første tilfælde beskrives *prøve* i Grammatik over det Danske Sprog (GDS) (Hansen & Heltoft 2011) som et divalent verbum med *at*-infinitiv som objekt, f.eks.

(1). Argumentet for at *at*-infinitiven er et objekt, er at det kan kontrasteres med et substantiv, som i (2).

- (1) *prøvede du at spille*
 (2) *prøvede du rutsjebanen*

Denne konstruktion adskiller sig ifølge Hansen og Heltoft fra hjælpe- og modalverbkonstruktioner da det stiller krav til subjektet: *Prøve* kan kun have et subjekt der henviser til en levende referent, som (3) og (4) viser:

- (3) vi prøver at betale
 (4) *ulykken prøver at indtræffe (Hansen & Heltoft 2011: 299-300)

2.1.3. Semantik og pragmatik

Den første betydning af *prøve* er ifølge Den Danske Ordbog ‘efter bedste evne søge at udføre en bestemt handling eller opnå noget; gøre et forsøg’. Når *prøve* bruges i denne betydning, har det som regel en *at*-infinitiv som objekt. Ud over denne betydning anfører ordbogen at det anvendes som synonym af *afprøve* og *teste*, *smage på*, *udsætte for prøve* – i disse tilfælde har *prøve* et substantivisk eller pronominalt objekt, og derfor er disse betydninger af verbet ikke relevante for denne undersøgelse.

Da verbet *prøve*, især i talesprog, ofte optræder sammen med sætningsadverbialet *lige*, sammenfattes den relevante betydning for dette ord her. I Den Danske Ordbog (DDO) er følgende betydning anført som nr. 7: ‘bruges for at bagatellisere det man er i færd med at sige’, en variant af denne betydning af *lige* (7a) er ‘lidt undskyldende for ens påtrængenhed når man henvender sig til nogen’ eller (7b) ‘til at opbløde et udsagn så det ikke lyder kategorisk, selvsikkert eller surt’. Levisen og Waters (2015) giver en detaljeret analyse af netop anvendelsen af *lige* som diskurspartikel. De anfører at *lige* ofte bruges i imperativsætninger som (5) og (6) hvor adverbets rolle er at bagatellisere en situation.

- (5) *Luk lige døren!*
 (6) *Send lige en mail!*

Når det bruges i imperativsætninger, udtrykker det ofte at det man beder om, er en lille nem ting som ikke er anstrengende for samtalepartneren. Det kan ikke bruges om anmodninger der kræver anstrengelse og er vanskelige, som i (7) og (8).

- (7) **Skriv lige min afhandling for mig!*
 (8) **Giv mig lige en gave!* (Levisen & Waters 2015: 253-254).

2.2. Grammatikalisering

For at der kan være tale om grammatikalisering, er det nødvendigt at kunne skelne mellem leksikalske og grammatiske elementer i sprog. Ifølge den traditionelle opfattelse af grammatikalisering udtrykker leksikalske elementer primært sprogligt indhold, såsom entiteter, kvaliteter og handlinger, mens grammatiske elementer typisk udtrykker relationer mellem disse (Hopper & Traugott 2003). Grammatiske elementer opstår ofte af tidligere leksikalske elementer, og det er denne proces der betegnes som grammatikalisering. Dette kan betyde at flere ord smelter sammen til en ny sproglig enhed, eller at et ord mister dele af sin leksikalske betydning og får en mere grammatisk betydning. Bybee (2011) beskriver primært sammensmeltningen af flere ord til en ny sproglig enhed i en sprogbrugsbaseret tilgang hvor frekvens spiller en vigtig rolle. Hyppig forekomst af en ordkombination er nemlig en forudsætning for at den kan danne en ny enhed. Denne grammatikaliseringsproces er ofte ledsaget af fonetisk assimilation, sammensmeltning samt gradvis tab af kompositionalitet og analyserbarhed. Et ofte citeret eksempel er det engelske *going to* + infinitiv som smelter sammen til *gonna*. Udtrykket *going to* er en meget hyppig konstruktion, hvilket fører til at der sker en fonetisk assimilation hvor infinitivmarkøren stort set smelter sammen med verbet, efterfulgt af en ny skriftform hvor ordene skrives i ét, dvs. *gonna*. Bybee (2011) fremhæver at fonetisk reduktion og sammensmeltning af ord ikke nødvendigvis betyder at der sker en grammatikaliseringsproces. Det er også typisk at den nye enheds betydning begynder at blive helt eller delvist uafhængig af de oprindelige ords eller morfemers betydning. For eksempel bliver *gonna* brugt som fremtidsmarkør, og grundlæggende komponenter af betydningen af verbet *go* er ikke længere dele af den nye konstruktion. Et yderligere tegn på grammatikalisering er når et sprogligt tegn ændrer kategoritilhørsforhold, for eksempel opstår der ofte præpositioner af substantiver, såsom engelsk *beside* af *side* eller *ahead of* af *head* (Hopper & Traugott 2003: 110). I vores eksempel er verbet *go* som udgangspunkt et fuldverbum som mister denne status og får hjælpeverbumlignende træk i *gonna*. Bybee (2011) nævner også nogle syntaktiske tests til at bestemme om der er tale om ændring af kategoritilhørsforhold, og hvor fast den nye enhed er. I eksemplet med *going to* kan der ikke komme ord ind mellem *going* og *to* hvis de udtales *gonna*. En anden relevant proces i grammatikalisering er reanalyse, som betyder at lytteren analyserer en struktur anderledes end

taleren. Hopper og Traugott (2003: 50) præsenterer reanalyse af *try and V* som i visse tilfælde er reanalyseret som hjælpeverbum + V (9), i modsætning til (10) og (11), hvor verbet har en konventionel betydning:

- (9) *I'll try and contact her.*
 (10) *They have tried and failed to contact her.*
 (11) *I'll try to contact her.*

Ifølge Hopper og Traugott findes der følgende evidens for at *try and* er grammatikaliseret, reanalyseret og lagret som et enkelt ord: (i) *and* er fonetisk bundet til *try*, (ii) kun verbalformen *try* er mulig i denne sammenhæng, hverken *tried*, *trying*, eller *tries*, og (iii) der kan ikke optræde adverbialer mellem *try* og *and*, ligesom i (13), i modsætning til (12), hvor *try* optræder i sin oprindelige betydning, uden reanalyse:

- (12) *I'll try hard to contact her.*
 (13) **I'll try hard and contact her.*

Den traditionelle beskrivelse af forskellen mellem leksikalske og grammatiske elementer er blevet kritiseret af Boye og Harder (2012) på grund af nogle problematiske elementer, såsom betegnelsen af leksikalske udtryk som “indholdsord” og grammatiske udtryk som “funktionsord”. Boye og Harder tager et diskursivt udgangspunkt, ifølge hvilket leksikalske udtryk defineres som værende i stand til at udtrykke det primære indhold i en ytring, hvorimod grammatiske udtryk er diskursivt sekundære, dvs. ikke er i stand til at udtrykke det primære i en ytring. Grammatikalisering betegnes som den diakrone ændring der fører til at konventionelt primære sproglige udtryk bliver brugt som diskursivt sekundære udtryk (Boye & Harder 2012: 7). De foreslår tre diagnostiske kriterier til at skelne mellem leksikalske og grammatiske elementer: fokuserbarhed, adresserbarhed og modifierbarhed (Messerschmidt et al. 2018) som kan testes med forskellige grammatiske tests. Fokuserbarhedskriteriet går ud på at leksikalske udtryk kan sættes i fokus i en sætning, i engelsk f.eks. ved kløvnings- og pseudo-kløvningskonstruktioner eller fokuserende tryk (Boye & Harder 2012: 14), mens grammatiske udtryk ikke kan. Verber i dansk fokuseres typisk ikke ved hjælp af kløvning, pseudo-kløvning og heller ikke ved topikalisering, som også muliggør syntaktisk fokus i dansk (Vikner 2020). Derfor egner disse tests sig ikke til at teste om *prøve* er grammatisk eller leksikalsk. Hvad angår fokuserende tryk, er det heller ikke noget jeg kan udtale mig om,

da mit datamateriale er skriftligt, og derfor har jeg valgt ikke at bruge denne test. Modifierbarhedskriteriet er opfyldt hvis et sprogligt udtryk kan modificeres, f.eks. ved et adverbium, såsom *hurtigt* i *han har løbet hurtigt* (Messerschmidt et al. 2018: 93). Hvad angår komplekse verbaler, kan det ikke afgøres helt klart om modificerende adverbier, såsom *hurtigt* i f.eks. *han prøver hurtigt at åbne flasken*, modificerer det overordnede verbum eller det underordnede verbum (Kasper Boye, personlig kommunikation). Derfor har jeg også valgt ikke at anvende denne test. Adresserbarhedskriteriet er opfyldt hvis et udtryk kan adresseres med *how?*. Testen illustreres netop ved hjælp af den grammatikaliserede enhed *gonna* (Boye & Harder 2012: 15), som viser sig at være et grammatisk element da man på sætning (14) ikke ville kunne reagere med *how?* i betydning af (15):

- (14) *Jones is gonna call her tomorrow.*
- (15) **How gonna?*
- (16) *How call?*
- (17) *How tomorrow?*

Derimod er spørgsmålene (16) og (17) mulige, hvilket viser at både *call* og *tomorrow* er leksikalske elementer, mens *gonna* er et grammatisk element. Jeg har valgt at bruge dette kriterie for at undersøge grammatikaliseringen af *prøve*.

3. Forskningsspørgsmål

I denne artikel vil jeg forsøge at besvare to spørgsmål:

- (1) Er *prøve* [Λ] + V en infinitivkonstruktion eller en kongruenskonstruktion (Hansen & Heltoft 2011; Nielsen 2011)?
- (2) Hvorvidt er *prøve* grammatikaliseret i forhold til den mere traditionelle beskrivelse af grammatikalisering (Bybee, 2011; Hopper & Traugott, 2003) og i forhold til den diskursiv-funktionelle beskrivelse hos Boye og Harder (2012)?

4. Metode

Som udgangspunkt brugte jeg et talesprogskorpus som datamateriale fordi det var min antagelse at verbet i denne funktion primært bruges i talesprog – en antagelse der også er at finde i Grammatik over det Danske

Sprog (GDS) (Hansen & Heltoft 2011: 1000). Derfor er undersøgelsen baseret på data fra Sprogforandringscentrets Talesprogskorpus (STK) på Københavns Universitet som består af optagelser samt transskriptioner af interviewer og samtaler til sociolingvistiske formål. Jeg har brugt interviews fra år 2000 og senere for at være tæt på nutidens sprog. Jeg har dog kun brugt transskriptionerne; en fonetisk analyse af optagelserne kunne være et mål for en senere undersøgelse. Da korpusset endnu ikke er forsynet med elektroniske søge- og sorteringsfunktioner, måtte analysen udføres manuelt. Jeg begyndte med en søgning som omfattede alle former af *prøve*; bagefter lavede jeg søgninger på verbets former; infinitiv, imperativ, præsens, præteritum og perfektum participium. Formerne af lemmaet *prøve* blev herefter analyseret med hensyn til syntaktisk distribution, semantisk generalisering, samt pragmatisk funktion.

Når man bruger et sociolingvistisk korpus, kan der dog være en skævvridning i hvilke verber *prøve* bliver brugt sammen med. Derfor har jeg udført nogle supplerende søgninger i Korpus2010 via CorpusEye (Bick 2004). Jeg har ikke lavet en udtømmende analyse af dette korpus, men nogle målrettede analyser, bl.a. om hvilke verber der optræder sammen med *prøve*, hvad *prøve* betyder efter subjekt i første, anden og tredje person, samt om *prøve* og det efterfølgende verbum (V^2) danner en infinitivkonstruktion eller en kongruenskonstruktion. Hvad angår distinktionen mellem *at* og *og*, giver transskriptionerne ikke noget sikkert udgangspunkt. Ifølge transskriptionskonventionerne på STK måtte der ikke forekomme valgfri former i transskriptionen, og data blev ikke normerede (Marie Herget Christensen, personlig kommunikation).

5. Resultater

5.1. Syntaks

Der var i alt 6854 forekomster af ordformen *prøve* i STK. Tabel 1 viser fordelingen af de forskellige former.

	antal forekomster	fulgt direkte af at + infinitiv	fulgt af at + infinitiv med 1-2 ord imellem	fulgt af og + kongruerende V
<i>prøv</i>	1299	65,05 %	19 %	4,3 %
<i>prøve</i>	2276	59,09 %	30 %	1,31 %
<i>prøver</i>	1209	31 %	29 %	-
<i>prøvede</i>	476	29,2 %	30 %	-
<i>prøvet</i>	1007	30,98 %	30 %	-

Tabel 1. Former og kontekst af *prøve* i STK

Dette betyder at *prøve* blev brugt sammen med ‘at + infinitiv’ i mere end halvdelen af tilfældene, enten direkte eller med 1-2 ord imellem. Dataene i Tabel 1 viser også at imperativ og infinitiv i talesprog følges betydeligt hyppigere af at + infinitiv end af de andre tre former, f.eks. *prøv at kigge*, *prøv at komme*, *prøv at fortælle om* osv. Jeg har desuden undersøgt forekomsterne af *prøve* efterfulgt af *og* + kongruerende verbum. Skriveformen er dog meget afhængig af de transskriberende personers intuition og afspejler ikke nogen konsekvent transskription. *Og* + et kongruerende verbum forekom hyppigst efter imperativformen, som i (18)-(21):

- (18) *prøv og overvej*
- (19) *prøv og tag de her*
- (20) *prøv og tænk på når...*
- (21) *prøv og vent*

Ved nogle verber hvis infinitiv- og imperativform falder sammen i skrift, kunne der overhovedet ikke skelnes mellem *prøv at* + infinitiv og *prøv og* + imperativ.

Der forekommer eksempler hvor der mellem de forskellige former af verbet *prøve* og at + infinitiv står et sætningsadverbial, såsom *lige* eller *nu*. Efter *prøv* står *lige* i alt 219 gange i STK, hvilket udgør 17 % af alle eksemplerne med imperativformen.

I Korpus2010 forekommer de forskellige former af *prøve* i alt 10882 gange. Tabel 2 viser fordelingen af de forskellige former. Ser man på formerne som helhed, følges *prøve* af at + V² i 8813 tilfælde, dvs. omkring 80% af tilfældene. Tabellen viser desuden i hvor mange procent af tilfældene de forskellige former af *prøve* blev fulgt af at + infinitiv. Der var for få forekomster med *og* + kongruerende verbum, så derfor angives procenttallene for disse forekomster ikke i tabellen.

	antal forekomster	fulgt direkte af <i>at</i> + infinitiv	fulgt af <i>at</i> + infinitiv med 1-2 ord imellem	fulgt af <i>og</i> + kongruerende V
prøv	898	39 %	22 %	-
prøve	3380	61 %	3 %	-
prøver	3177	59 %	9,5 %	-
prøvede	1358	48 %	21 %	-
prøvet	1946	41 %	2,5 %	

Tabel 2. Former og kontekst af *prøve* i *Korpus2010*

Dataene fra STK viser at *prøve og* + kongruerende verbum forekommer hyppigst ved imperativer den næsthypigst ved infinitiver. Nogle eksempler med imperativ:

- (22) *prøv og hør her*
 (23) *prøv og nævn nogle bandnavne...*
 (24) *prøv og sig lidt mere Mikkell du behøver ikke at...*
 (25) *prøv og tænk på når man sidder og skriver*

I (22) - (25) var det de transskriberende personers valg at skrive *og* + imperativ og ikke *at* + infinitiv. Eksemplerne med *prøve* + *og* + infinitiv indeholder et hjælpeverbum eller et modalverbum før *prøve*. F.eks.:

- (26) *det må vi prøve og se om vi kan få kål på*
 (27) *hvis du ville prøve og lytte til hvordan de taler*
 (28) *har hun også været ved at prøve og ligesom komme ind og se...*

I (26-28) var det også de transskriberende personers intuition som afgjorde, om de skrev *at* eller *og*.

I *Korpus2010* var der i alt kun 28 eksempler med *prøve og* + kongruerende verbum. De fleste kongruerende eksempler af de få der findes, indeholder imperativformen.

- (29) *Prøv og kom og se min stol.*
 (30) *Prøv og spil "Gud er Gud" i synkoperet 3/4 takt...*

Eksemplerne med *prøv og se* er tvetydige fordi imperativen falder sammen med infinitiven.

Mange af de 28 eksempler i Korpus2010 var tilfælde hvor *prøve* optrådte i sin originalbetydning, og det drejede sig simpelthen om to koordinerede verber, f.eks.:

- (31) *Deltagerne skal meget ondt igennem for at blive udvalgt, så skal de prøves og testes på udspekulerede måder.*
 (32) *Nina havde hjemmefra kigget efter Karen Noes ballonkjole, og her var mulighed for at prøve og kigge en ekstra gang.*
 (33) *Vi prøver og håber selvfølgelig, at det kan lade sig gøre, men ellers har vi også været indstillet på og er det fortsat, at så er der ikke nogen efterårsferie for os, hvis der er arbejde med det her.*
 (34) *Alligevel bliver han ved og ved og prøver og prøver, at klare lektierne, fordi han vil ind på *Todai*...*
 (35) *I dette temaområde kan ung som gammel føle, prøve og teste produkterne, så de kan vurdere disse små og store "hjælpere"...*

I (36)-(38), som stammer fra STK, og (39)-(40), som stammer fra Korpus2010, mister *prøve* derimod højst sandsynligt sin originalbetydning da disse kan forekomme i en kontekst hvor handlingen ikke kræver en anstrengelse:

- (36) *kan du ikke prøve og fortælle lidt om dit tilhørsforhold til Næstved*
 (37) *det må vi prøve og se om vi kan få kål på andre*
 (38) *jeg vil meget gerne prøve og snakke med Tore om det*
 (39) *Jeg synes, du skal prøve og se, om du ikke kan kotte dine følelser for ham, ...*
 (40) *og her var mulighed for at prøve og kigge en ekstra gang*

I Korpus 2010 er der ikke nogen kongruenskonstruktioner med formerne *prøver* og *prøvede*. Med *prøvet* fandtes der et enkelt eksempel:

- (41) *han skal have **prøvet og samlet** et eller andet op igen*

5.2. Semantik og pragmatik

De hyppigste verber i STK efter de forskellige former af *prøve* + *at* var ytringsverber som *sige*, *snakke*, *fortælle*, *beskrive* og *forklare* samt perceptionsverber som *se*, *kigge* og *høre*. Tabel 3 viser antallet forekomster og procenter.

	Antal forekomster
at se	442
at høre	116
at fortælle	98
at sige	81
at tænke	53
at beskrive	42
at kigge	32
at snakke	15
at forklare	14

Tabel 3. Frekvens af verber efter prøve i STK

Eksempler med imperativ:

- (42) *Prøv at se hvor flot den her er*
 (43) *Prøv at se det ligner han har slukkede øjne*
 (44) *Prøv lige at se det her billede*
 (45) *Prøv lige at se hvad Alma lige har gjort*
 (46) *Prøv at høre her og nu har jeg tænkt...*
 (47) *Prøv at hør igen ja forfra...*
 (48) *Prøv sådan at fortælle hvad du selv synes*
 (49) *Prøv at fortæl om de der kollektiver / om hvordan det var da du gik*
 (50) *Prøv lige at sige den en gang til*

Når imperativformen *prøv* forekommer sammen med disse verber, er komponenterne i ordets bogstavelige betydning ‘efter bedste evne’ og ‘gøre et forsøg’ afbleget eller forsvundet helt. Verbet *prøve* får her den pragmatiske funktion at udtrykke en opfordring.

Eksempler med infinitiv:

- (51) *Kan du ikke prøve at fortælle lidt om din skoletid...*
 (52) *Kan du prøve at sige det igen*

I (51) og (52) er det ikke klart om lytteren skal anstrenge sig for at udføre handlingen, eller om det drejer sig om simple opfordringer uden at vedkommende skal anstrenge sig.

- (53) *nå skulle vi prøve at få det her udstyr af igen*
 (54) *så må vi jo prøve at hjælpe dem lidt*

I (53) og (54) opfordrer taleren sig selv og en eller flere andre personer til sammen at udføre en handling. I disse tilfælde er det også uklart hvor meget de skal anstrenge sig for at få udstyret af eller hjælpe. Måske kunne man afgøre hvorvidt betydningen af *prøve* her indeholder betydningskomponenterne ‘efter bedste evne’ og ‘at gøre et forsøg’ hvis man havde lidt mere kontekst. I sætning (54) tyder modificeringen med *lidt* dog på at det nok ikke er svært at hjælpe, hvilket betyder at betydningskomponenterne ‘efter bedste evne’ og ‘gøre et forsøg’ er blegnet.

- (55) *nu skal jeg lige prøve at høre hvordan det ser ud med lyden*
 (56) *jeg skal lige prøve at finde hvad der er mest relevant*
 (57) *jeg vil prøve at ringe til dem så på et tidspunkt*
 (58) *vi vil prøve at skåne hende så meget som muligt*
 (59) *vi vil prøve at se om vi kan få hende her hjem*

I sætninger med *skal/vil + prøve* og subjekt i første person singularis eller pluralis kan *jeg skal/vil prøve* parafraseres med ‘jeg vil gøre mit bedste’/‘vi vil gøre vores bedste’; det vil sige at betydningskomponenten ‘gøre et forsøg’ er blegnet, men komponenten ‘efter bedste evne’ er til stede. *Prøve* får hermed en anden pragmatisk funktion end i anden person; det udtrykker nemlig en intention om at udføre handlingen.

I de næste to eksempler (60) og (61) fra STK står *prøve* i præsens, i (60) har verbet et subjekt i anden person, i (61) i første person. I modsætning til eksemplerne i imperativ, er der ikke den samme forskel i pragmatisk funktion mellem første og anden person som i imperativ. *Prøve* har både i (60) og (61) snarere en bagatelliserende funktion:

- (60) *men så sidder du første gang og prøver at animere sådan en figur*
 (61) *noget vi prøver at arbejde på nu om det går eller ikke*

	Antal forekomster
at få	360
at se	252
at gøre	164
at finde	160
at være	154
at komme	146
at lave	118
at tage	109
at holde	103
at gå	75
at kigge	67
at sige	64
at undgå	61
at sætte	57
at forstå	56

Tabel 4 viser hvilke verber der forekommer hyppigst efter *prøve* i *Korpus2010*

Den største forskel mellem resultaterne fra *Korpus2010* og *STK* er at verbet *få* i *Korpus2010* forekommer langt hyppigere end alle andre verber. Nogle eksempler med *prøve at få*:

- (62) *Dobby prøvede at få hende til at stoppe med at drikke.*
 (63) *Parret sagde at skilsmissen kom efter moden overvejelse efter lang tids arbejde med at prøve at få ægteskabet til at fungere.*
 (64) *Ekstra Bladet har prøvet at få en kommentar fra Peter Forchammer, men uden held.*

Eksemplerne viser at når *prøve* står sammen med *få*, det hyppigste verbum efter *prøve* i *Korpus2010*, beholder det for det meste komponenterne ‘at gøre et forsøg’ og ‘efter bedste evne’. I sætning (62) fremgår det af konteksten at ‘gøre et forsøg’ og ‘efter bedste evne’ er med i ordets betydning fordi det som regel er en vanskelig opgave at holde op med at drikke. I (63) – (64) viser konteksten også at forsøget var mislykket da skilsmissen ikke kunne afværges (63), og at forsøget mislykkedes (64).

I sætningerne (65) – (67) fra *Korpus2010* er betydningskomponenterne i *prøve* afbleget i forskellig grad:

- (65) *Vi må prøve at se, om vi kan spore deres efternavn.*
 (66) *Vi skal prøve at se på det her i en sammenhæng*
 (67) *Vi må prøve at se, hvad en busbillet reelt koster*

I eksempel (65) er det muligt at ‘gøre et forsøg’ og ‘efter bedste evne’ er med i betydningen af *prøve*. I (66) kan det ikke siges med sikkerhed om disse er afbleget, men det er muligt. I (67) er det ret sandsynligt at disse betydningskomponenter er afbleget da det må være en forholdsvis enkel opgave at finde ud af hvad en busbillet koster.

- (68) *Naser Khader prøver at se optimistisk på situationen.*
 (69) *Der findes også forskning der prøver at se mere specifikt på, hvordan kammeratskabseffekterne udspiller sig...*
 (70) *Prøv at se på dem når de sidder i sandkassen...*
 (71) *“... Og prøv at se mig i dag!” siger hun, og flasher sin iPhone på cafeen.*

Eksemplerne (68) – (71) fra Korpus2010 indeholder *prøve* i præsensform. I (68) fremgår det ikke helt tydeligt af konteksten om *prøver* indeholder betydningskomponenterne ‘at gøre et forsøg’ og ‘efter bedste evne’, men af (69) – (71) fremgår det mere eller mindre klart at *prøve* ikke indeholder disse.

I de næste eksempler står verbet i præsensform, og subjektet er første person singularis:

- (72) *Jeg får en cocktail nu og da, men jeg prøver at styre mig*
 (73) *Der kan jeg stå helt alene, og føle mig latterlig, men hvis jeg prøver at køre videre, så kan jeg bare ikke.*
 (74) *Det nyeste netværk jeg prøver at sætte i gang, er for kolleger, der har opgaver, der ligner mine.*
 (75) *Dette er en af naturalismens forceer, og jeg prøver at uddybe den ved at male ekspresionistisk.*

I sætningerne (72) og (73) har *prøver* sandsynligvis beholdt komponenterne ‘at gøre et forsøg’ og ‘efter bedste evne’ fordi opgaverne er svære at løse. I (74) er konteksten uklar. Hvis *prøve* har disse to betydningskomponenter, betyder sætningen at der er hindringer der skal overkommes for at netværket kan sættes i gang. Når *prøve* står med et subjekt i første person singularis, har det en høflighedsfunktion og udtrykker bagatellisering af det man prøver at gøre.

Til sidst anføres nogle eksempler hvor subjektet er i tredje person singularis:

- (76) *Da han prøvede at gå i lære som baker, fik han mel-eksem.*
 (77) *Du er godt klar over, at han prøvede at slå dig ihjel, ikke?*
 (78) *Mens hun prøver at finde ud af, hvorfor Natla forråder hende, afslører hun et mysterie.*

I (76) har *prøve* betydningen ‘få erfaring med’. I (77) har *prøve* betydningen ‘at gøre et forsøg’. I (78) udtrykker *prøve* blot at ‘hun er i gang med at finde ud af noget’.

Det vil sige at betydningskomponenterne ‘efter bedste evne’ og ‘at gøre et forsøg’ tit er delvist eller helt afbleget, både i mundtlig og skriftlig dansk. Når den aktivitet som betegnes af V^2 , ikke kræver at man gør noget efter bedste evne, eller at man gør et forsøg, fremgår det af konteksten at disse betydningskomponenter mangler. Når subjektet er i anden person, har imperativen *prøv* ofte en ren opfordringsfunktion. Når subjektet er i første eller tredje person, har *prøve* en bagatelliserende eller høflighedsfunktion. Det har ikke været muligt at lave en kvantitativ undersøgelse af i hvor mange af korpuseksemplerne *prøve* har en afbleget betydning, da dette ofte ikke er entydigt på grund af kontekstens tvetydighed, men det ser ud til at være et hyppigt fænomen, især i imperativform og efter subjekt i første person singularis. Den er sjældnere i tredje person singularis.

6. Diskussion

6.1. Infinitivkonstruktion eller kongruenskonstruktion?

På basis af kongruenskonstruktionernes beskrivelse i GDS (Hansen & Heltoft 2011) kan det fastslås at *prøve* + $[A]$ + V^2 ligner en kongruenskonstruktion i de tilfælde hvor $[A]$ staves som *og* og skriftformen af V^2 kongruerer med verbet *prøve*. Som resultaterne viser, er *at* + infinitiv- konstruktioner efter *prøve* meget hyppige både i transskriptionerne i STK og i Korpus2010, hvorimod stavemåden med *og* efterfulgt af kongruerende fleksiviske former af *prøve* og det efterfølgende V^2 er væsentlig sjældnere. Det lave antal eksempler stavet med *og* + kongruerende verbum er et tegn på at konstruktionen oprindeligt har været en infinitivkonstruktion, men nu også bruges som kongruenskonstruktion, især i imperativ. Dette kunne være et eksempel på reanalyse, som jeg vil belyse i næste afsnit.

6.2. *Hvorvidt er prøve grammatikaliseret?*

Der er enighed blandt forskere om, at grammatikalisering er en gradvis proces (Boye & Harder 2012; Hopper & Traugott 2003), og spørgsmålet om hvorvidt et sprogligt element er grammatikaliseret eller ej, kan ikke besvares med et enkelt ja eller nej. Men der hersker uenighed om hvilke træk der karakteriserer grammatikaliserede sproglige elementer. I de følgende afsnit undersøges det hvorvidt anvendelsen af *prøve* stemmer overens med trækkene hos Bybee (2011), Hopper og Traugott (2003), samt med assimilationskriteriet hos Boye og Harder (2012).

6.3.1. *Karakteristika hos Bybee, samt Hopper og Traugott*

Da karakteristikaene hos Bybee samt Hopper og Traugott overlapper hinanden på flere punkter, behandles disse sammen. Begge fremhæver at hyppig forekomst af elementerne ved siden af hinanden er en forudsætning for grammatikalisering. Dette er tilfældet ved *prøve + at V²*, som korpusundersøgelsen har vist. Ifølge Bybee (2011) er grammatikaliserede sproglige elementer kendetegnet ved fonetisk reduktion, semantisk generalisering, dvs. afblegning af betydningskomponenter, ny pragmatisk funktion, samt ændring af kategori-tilhørsforhold, hvilket med hensyn til verber betyder ændring fra fuldverbum til hjælpeverbum. Sammensmeltningen af det engelske verbum *want + to* til *wanna* er og reanalysen af *try + to* til *try'n* er klare eksempler på disse træk. I tilfældet af *try* er der endnu et træk der kan vise tegn på at der er sket en reanalyse, nemlig at der ifølge Hopper og Traugott (2003: 50) ikke kan stå adverbialer mellem *try* og *and* når *try to* reanalyseres som hjælpeverbet *try'n*.

I det følgende undersøges det hvorvidt disse træk gælder for *prøve*. Fonetisk set slettes diftongen i slutningen af *prøv(e) at*, og kun infinitivmarkørens vokal udtales nogenlunde, fx *prøv at se her* ['pʁʌ 'se 'hɛ[?] e₂]. Det vil sige at assimilationen ser ud til at være stærkere mellem *prøv(e) + at* end i andre omgivelser. *Prøver, prøvede* og *prøvet* ser ikke ud til at have samme tendens til at assimilere med infinitivmarkøren som *prøve* og *prøv*. Det vil sige at det intuitivt kan siges at der er en fonetisk reduktion selv om dette ikke er blevet bekræftet af fonetiske målinger. Der er også en semantisk generalisering da komponenterne 'efter bedste evne' og 'at gøre et forsøg' er afbleget eller forsvundet. *Prøve* får desuden nye pragmatiske funktioner: i anden person singularis udtrykker det en opfordring, i første og i nogle tilfælde også i tredje person udtrykker det høflighed og bagatellisering af den udførte aktivitet, samt opblødning af udsagnet så det ikke lyder kategorisk eller surt, ligesom *lige*. I modsætning til engelsk *try'n* kan der godt stå adverbier

mellem *prøve* og V², f.eks. *lige* i (44), (45) og (50), eller *sådan* i (48). Et andet – semantisk – argument for at *prøve* er grammatikaliseret, er kompatibiliteten med *lige*, som i disse sætninger antyder at aktiviteten ikke er særlig svær (Levisen & Waters 2015). Dette viser at betydningskomponenterne ‘efter bedste evne’ og ‘gøre et forsøg’ er blegnet i *prøve*. Med hensyn til ændring af kategoritilhørsforhold kan det ikke påstås at *prøve* har udviklet sig til et hjælpeverbum, da hjælpeverber står med infinitiv uden *at*, men den semantiske svækkelse af *prøve* tyder på at det ligner verber som er på grænsen til at være et modalverbum der står med *at* + infinitiv, ligesom f.eks. *behøve*.

6.3.2. *Boye og Harders diagnostiske kriterier for grammatikalisering*

Boye og Harder anvender kriteriet adresserbarhed (Boye & Harder 2012), som har den fordel at det ikke kun kan anvendes for at undersøge grammatikalisering af elementer som er smeltet sammen af flere ord, men også for testning af enkeltords leksikalske versus grammatiske status. Dette kriterie er blevet anvendt for testning af *gonna* (Boye & Harder 2012: 15) og har vist at *gonna* er et grammatisk udtryk. I stedet for spørgsmålet *how?* vil vi på dansk bruge *hvad mener du?*

Stiller man spørgsmålet *hvad mener du?* efter (62) *Dobby prøvede at få hende til at stoppe med at drikke*, kan spørgsmålet sagtens handle om *prøvede*, hvilket er i overensstemmelse med at *prøve* her bruges i den oprindelige betydning, og at komponenterne ‘efter bedste evne’ og ‘at gøre et forsøg’ er til stede.

Hvis man derimod på sætning (42) *Prøv at se hvor flot den her er!* reagerer med *hvad mener du?* så spørger man enten til *flot*, til *den*, eller måske til *se*, men nok ikke til *prøv*. Hvis man efter (58) *jeg vil prøve at skåne hende så meget som muligt* spørger *hvad mener du?*, er det tvetydigt om man spørger til *prøve*. Hvis handlingen kræver en anstrengelse, eller at man overkommer en hindring, kan spørgsmålet *hvad mener du?* godt henvise til *prøve*, men hvis handlingen ikke kræver en anstrengelse, ville spørgsmålet ikke kunne henvise til *prøve*.

7. Konklusion

Undersøgelsen har vist at konstruktionen *prøve* [Λ] + V primært er en “*at* + infinitiv”-konstruktion og ikke en kongruenskonstruktion, selv om det i visse tilfælde ligner en sådan. Verbet *prøve* lever op til flere af grammatikaliseringskriterierne hos Bybee, Hopper og Traugott: Konstruktionen *prøve at* + infinitiv er meget hyppig; der sker en fonetisk reduktion af *prøve* og infinitivpartiklen; der sker en semantisk afblegning da verbet mister dele af sin betydning; og desuden får verbet nye pragmatiske funktioner, såsom

en ren opfordringsfunktion i anden person, samt en bagatelliserende eller høflighedsfunktion når subjektet er i første eller tredje person. Selv om man ikke kan påstå at verbets kategoritilhørsforhold har ændret sig, er det på visse punkter begyndt at ligne hjælpeverber. Med henblik på Boye og Harders adresserbarhedskriterie har analysen ligeledes vist at *prøve* er på vej til at blive grammatikaliseret og til at udvikle sig til et hjælpeverbum. Ud over beskrivelsen af et enkelt verbum har undersøgelsen også haft et teoretisk resultat: Den har vist at de traditionelle kriterier for grammatikalisering og de diskursiv-funktionelle kriterier i dette tilfælde fører til samme resultat.

Om forfatteren

Katalin Fenyvesi, ph.d., Institut for Sprog og Kommunikation ved Syddansk Universitet.

Litteratur

- Ács, P., K. Fenyvesi & H. Jørgensen (2008): Dansk fonologi og morfologi set i lyset af de såkaldte naturlighedsteorier. *Nydanske Sprogstudier*, 36, 10-37.
- Basbøll, H. (1998): Nyt om stødet i moderne rigsdansk-om samspillet mellem lydstruktur og ordgrammatik. *Danske Studier* 93, 33-86.
- Bick, E. (2004): CorpusEye: Et brugervenligt web-interface for grammatisk opmærkede korpora. I: 10. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. P. Widell & M. Kunøe (red.). Århus: Aarhus Universitet, 46-57.
- Boye, K. & P. Harder (2012). A usage-based theory of grammatical status and grammaticalization. *Language* 88(1), 1-44.
- Bybee, J.L. (2011): Usage-based theory and grammaticalization. I: *The Oxford handbook of grammaticalization*. H. Narrog & B. Heine (red.). Oxford: Oxford University Press, 69-78.
- Diderichsen, P. (1971): *Elementer dansk grammatik* (3. udgave). København: Gyldendal.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2011): *Grammatik over det danske sprog*. Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Syddansk Universitetsforlag.
- Hopper, P.J. & E.C. Traugott (2003): *Grammaticalization* (2. udgave). Cambridge: Cambridge University Press.
- Levisen, C. & S. Waters (2015): *Lige*, a Danish ‘magic word’?: An ethnopragmatic analysis. *International Journal of Language and Culture* 2(2), 244-268. <https://doi.org/10.1075/ijolc.2.2.05lev>
- Messerschmidt, M., K. Boye, M.M. Overmark, S.T. Kristensen & P. Harder

- (2018): Sondringen mellem grammatiske og leksikalske præpositioner. *Ny Forskning i Grammatik* 5(25). <https://doi.org/10.7146/nfg.v26i25.109304>
- Nielsen, P.J. (2011): *Kongruenskonstruktion i dansk*. Oslo: Novus Forlag.
- Vikner, S. (2020): Syntax overview – mainly (but not exclusively) generative. Upubliceret hand-out fra et ph.d.-kursus. <http://www.hum.au.dk/engelsk/engsv/handouts/vikner-ho-2020-basis1-AU-syntax-overview.pdf> (lokaliseret 07.05.2021).
- www.thelocal.dk. (u.å.). Hentet fra <https://www.thelocal.dk/galleries/lifestyle/top-10-mistakes-danes-make-in-english>.